

Kohalik sealiha: Eesti (toidu)julgeoleku vundament

Alo Tänavots, pm dr

Eesti Maaülikool

Septembri algul kogunesid Roostale ja arvutiekraanide taha suur osa seakasvatuse sektoriga seotud inimestest kuulama ja vaatama Seakasvatuse konverents 2024 ettekandeid. Kutsutute hulgas olid nii tootjate, töötajate ja kaubanduse kui ka riigiametite esindajad. Kokku registreerus 133 osalejat, kellest 93 tuli konverentsi kuulama kohapeale, milline on

seakasvatuse hetkeolukord ja tulevikusuunad ning kuidas tagada Eesti inimeste kohaliku sealihaga varustus. Konverentsi, mida juhatas Marko Kass (METK) eesmärk oli edendada kohaliku toidu tootmist, koostööd ja seakasvatuse arengut, rõhutades andmepõhise juhtimise ja teaduse kaasamise olulisust.

Foto 1. Konverentsi moderaatori Marko Kassi avasõnad arvukale kuulajaskonnale

Esimeses plakis keskenduti seakasvatuse sektori sisemine dünaamika ja koostöövõimuste analüüsimisele, et tagada sektori jätkusuutlikkus ning konkurentsivõime kiiresti muutuvate majanduslike tingimustes. Ava-

kõnes rõhutas Eesti Tõusigade Aretusühistu (ETSAÜ) juhatuse esimees **Anu Hellenurme** Eesti põllumajanduse olulist rolli maaelu ja majanduse kestlikkuse tagamisel, pöörates erilist tähelepanu kohaliku toidu tootmise ja

tarbimise edendamisele. Eestil on pikaajalised põllumajandustraditsioonid, kuid praegune riigihangete süsteem ei toeta piisavalt kohalike tootjate ja toidutootjate tegevust ning kestlikkust, mistõttu eelistatakse odavat importtoitu. Kõnes kutsus ta üles muutma riigihangete süsteemi, et soodustada kohalikku tootmist ja tagada toidujulgeolek.

Hellenurme juhtis tähelepanu sellele, et toidujulgeolek on riigi julgeoleku lahutamatu osa, kuna põllumajandus tagab riigi suutlikkuse ennast toiduga varustada. Samuti rõhutas ta, et kohaliku toidu tootmine toetab majandust ja loob uusi ekspordivõimalusi. Kohaliku, värsket toidu tootmine on ka tervise ja keskkonna aluseks, kuna see toetab inimeste ning loomade tervist ning maaelu elujõulisust. See kõik on võimalik, kui Eesti

toidusektor lähtuks "Üks Tervis" kontseptsioonist, sest kõik on kõigega seotud.

Koostööd on vaja teha kogu toidutarneahelas, alates põllumeestest kuni kaupmeesteni, ning rõhk peaks olema erinevate osapoolte kooskõla ja usalduslike suhete tähtsustamisel. Ilma tõhusa koostööta ei ole võimalik saavutada jätkusuutlikku ja konkurentsivõimelist põllumajandust.

Kõne lõpus esitas ta visioon tulevikust, kus Eesti on saavutanud täieliku omavarustatuse sealihaga tootmises, tugeva ekspordivõimekuse, toidutootmisel kasutatakse ainult värsket kohalikku põhitoorainet ja inimesed väärtustavad kodumaist toitu. Hea lugeja, küsi endalt, millist toitu Sina eelistad? Seame eesmärgiks hästi bränditud, hõrgu ja puhta EESTI TOIDU.

Foto 2. Anu Hellenurme (ETSAÜ) avasõnad

Ettekandes "Seakasvatussektorist omade vahel" käsitles **Mati Tuvi** (Saimre Agro Grupp OÜ) seakasvatuse hetkeseisu ja tulevikuväljavaateid Eestis. Ta tutvustas Saimre Agro Grupp OÜ tegevust, mis hõlmab nii seakasvatust, piimatootmist kui ka taimekasvatust, ning Tulundusühistu Ühinenud Seafarmide rolli, mille eesmärk on luua tugev tootjaorganisatsioon. Ühinenud Seafarmid koosneb viiest liikmest ja kasvatab 2300 emist üheksas farmis, moodustades 11% Eesti emiste populatsioonist.

Tuvi tõi esile sigade arvu vähenemise nii Euroopas kui ka maailmas, rõhutades, et see võib Eestile pakkuda võimalusi, kuna ülemaailmne sealihapuudus hoiab liha hinda kõrgel. Siiski hoiatas ta, et tulevikus võivad karmimad heaolunõuded ja sigade Aafrika

katk (SAK) tuua kaasa raskusi, sealhulgas ekspordi vähenemise ning hinnalanguse, mis tooks seakasvatajatele kaasa kriisi.

Eesti seakasvatussektor on olnud keerulises majanduslikus olukorda, kus seakasvatus on olnud kahjumlik kolmel aastal viiest, eriti koroonapandeemia ja SAK-i tõttu. Eesti omavarustatus sealihaga on umbes 80%, kuid täieliku omavarustatuse saavutamiseks oleks vaja lisaks umbes 25 000 emist. Tuvi rõhutas ühistulise tegevuse tähtsust, millega väiksemad seakasvatajad suudaksid ellu jääda ja olla konkurentsivõimelised. Ta rõhutas tootjaorganisatsioonide loomise olulisust, mis aitaks suurendada tootmise tõhusust, korraldada ühiseid sisseoste ja müüke ning parandada positsiooni turul.

Foto 3. Mati Tuvi (Saimre Grupp) esindas tootjaid

Ettekande lõpus rõhutas Tuvi, et Eesti sealiha on väga kvaliteetne, kuna siin kasutatakse kõrgeid bioohutusstandardeid ja djuroki tõugu kulte, mille kasutamisel saadakse eriti maitsev ja mahlane liha. Ta tõi välja vajaduse tugevdada koostööd riigi, seakasvatajate ja lihatööstuste vahel, et tagada toidujulgeolek ja hoida raha kodumaises majanduses ringluses.

Kristel Maidre (Regionaal- ja Põllumajandusministeerium) käsitles ettekandes „Seakasvatussektori hetkeseis ja väljavaated“ Eesti seakasvatuse olukorda, tuleviku suundumusi ja Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) meetmeid. Eestis on seakasvatuses viimastel aastatel vähenenud loomade arv, mis

on osaliselt tingitud rahvusvahelisest turuolukorrast, SAKi levikust ja kõrgetest tootmiskuludest. Eesti omavarustus sealihaga on ligikaudu 80%. Maidre rõhutas, et seakasvatussektor vajab investeeringuid, eriti loomade heaolu ja bio-ohutuse parandamiseks, et suurendada sektori jätkusuutlikkust. Ta tõi välja ÜPP strateegiakava 2023–2027, mille eesmärk on arendada ressursitõhusat ja keskkonnanahoidlikku põllumajandust, parandada tootjate konkurentsivõimet ning toetada investeeringuid nii tootmisse kui ka innovatsiooni. Eesmärgiks on tõsta Eesti tootmisvõimekust ja tagada kõrgem toidujulgeolek. Eraldi rõhutas ta koostöö olulisust tootjaorganisatsioonide ja lühikeste tarneahelate arendamisel.

Foto 4. Kristel Maidre (REM) andis ministeeriumipoolse vaate seakasvatussektorist

Tulevikutrendides prognoositi sealiha tarbimise aeglast kasvu maailmas, kuigi Euroopas on oodata tarbimise langust. Tootmiskulud

kasvavad jätkuvalt, peamiselt seoses karmistuvate keskkonna- ja bio-ohutusnõuetega. Seakasvatajate jaoks jäävad suureks riskiks

loomahaiguste levik ja muutlikud turutingimused. Lõpetuseks rõhutas Maidre, et sektori jätkusuutlikkus sõltub investeeringutest, innovatsioonist ja tugevast koostööst kogu väärtusahelas, mis hõlmab nii tootmist kui ka turustamist.

Professor **Raul Eametsa** ettekandes "Seakasvatuse makroanalüütiku vaates" käsitleti majanduslikke väljakutseid, mis mõjutavad seakasvatuse sektorit Eestis ja Euroopas. Ta tõi välja, et Eesti majandus on 2024. aasta teisel poolel kerges elavnemises, kuid aasta kokkuvõttes jääb oodatav majanduslangus umbes 1%. Järgmisel aastal ennustatakse 1,5–2,0% kasvu, kuid inflatsioon (5%) ja palgasurve jäävad kõrgeks, mis vähendab inimeste reaalsust ostujõudu. Sealiha tootmine ja tarbimine

Euroopas on langustrendis mitmel põhjusel: tervisehoiakud, keskkonnakaitse ja loomade heaolu nõuded, taimsete asendustoodete levik ning demograafilised ja kultuurilised muutused. Sealiha tootmiskulud tõusevad, kuna sisendite hinnad, tööjõupuudus ja regulatsioonid (eriti loomade heaolu ja keskkonna nõuded) suurendavad kulusid.

Eestis on sealiha osakaal toidulaua veidi langenud, samas kui linnuliha tarbimine on kasvanud. Suur osa Eesti sealiha ekspordist on töötlemata tooraine (elussead, külmutatud liha), samal ajal kui impordime kallimalt töödeldud toodangut tagasi. Eamets rõhutas vajadust tooraine väärimise järele ning tõstatas küsimuse, kas Eesti võiks rohkem keskenduda ekspordivõimekuse arendamisele.

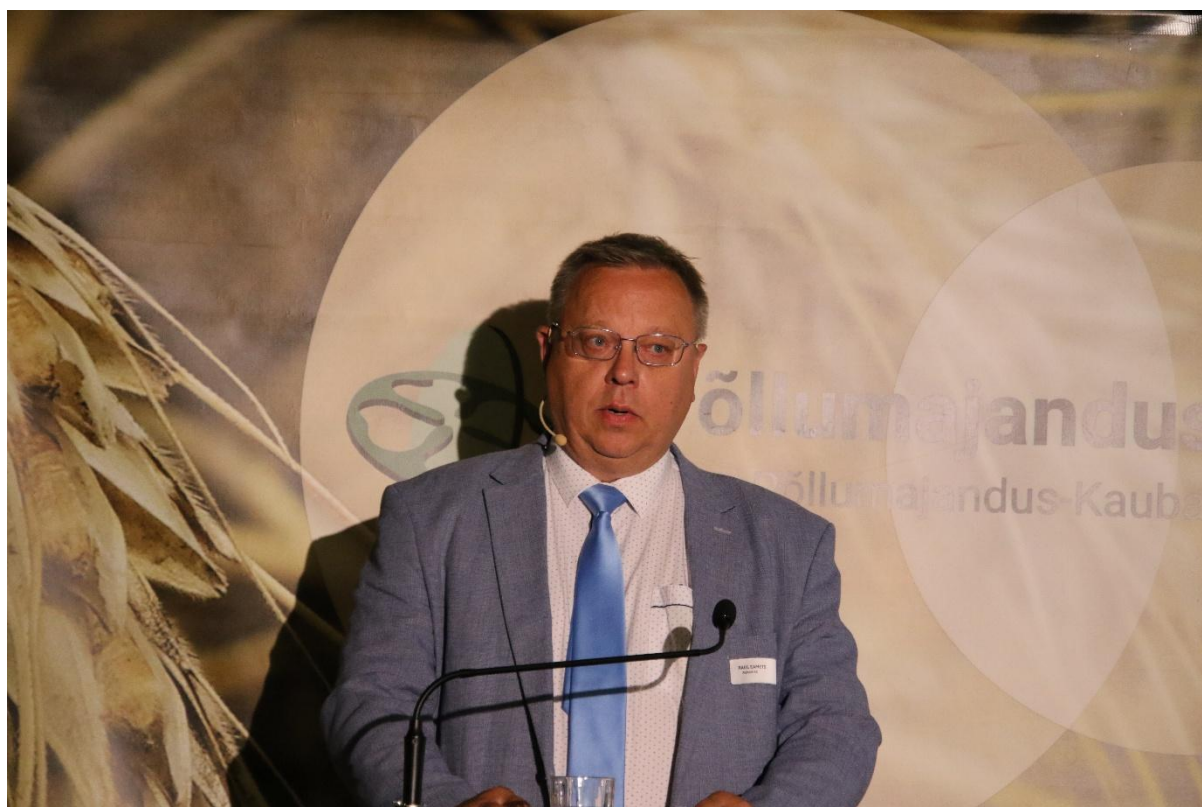

Foto 5. Raul Eamets (Bigbank AS) esitas makroanalüütiku nägemust seakasvatusest

Positiivse poole pealt märkis Eamets, et radikaalne veganlus on kaotamas hoogu ja teaduse areng võiks pakkuda lahendusi loomataudide kontrolli alla saamiseks. Siiski rõhutas ta vajadust valmistuda karmistuvate Euroopa Liidu regulatsioonideks ja rõhutas lisandväärtuse loomise vajalikkust seakasvatusektoris. Kokkuvõttes märkis Eamets, et sektori ees seisavad mitmed väljakutsed, kuid tähtis on arendada teadlikkust kohaliku toidu tähtsusest ja tõsta lisandväärtust kogu tootmisprotsessis.

Konverentsi **teises plakis**, mis kandid peal kirja „Seakasvatuse muutuste tuules“, andsid valdkondliku ülevaate riigiametite esindajad, kus vaadeldi karjatervise tagamise aspekte ja sealiha tootmise keskkonnasõbralikkuse mõõtmist Soomes.

Rainer Rohtla (Coop Eesti Keskühistu) rõhutas oma videopöördumises sealiha tähtsust eestlaste toidulaual, viidates sellele, et sealiha on seal olnud oluline koht juba enam kui 100 aastat. Coop peab oluliseks kohaliku, eestimaise toidu eelistamist, kuna see tagab värskema ja väiksema transpordijälje ning kindlustab toidujulgeolekut. Kohaliku toidu tarbimine toetab ka Eesti majandust, luues töökohti ja suurendades maksutulu. Coop müüb ainult eestimaist värsket sealiha ning julgustab ka teisi konkurente sama tegema, et aidata kaasa kohaliku elu edendamisele.

Imbi Nurmoja (Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus (LABRIS)) käsitles oma ettekandes "Kümme aastat Sigade Aafrika katku Eestis. Mida teame täna rohkem?" SAKi epi-deemia õppetunde ja praegust olukorda Eestis. SAK jõudis Eestisse 2014. aastal ja sellest ajast alates on haigus mõjutanud nii kodu- kui metssigade populatsiooni. 2024. aastal on SAK jätkuvalt ohuks, kuigi 2021. aasta juulist kuni tänaseni ei ole kodusigadel uusi puhanguid diagnoositud.

Nurmoja tõi välja, et peamine risk farmide nakatumiseks on viiruse esinemine metssigade seas. Uuringud näitavad, et viirus võib olla farmide lähedal, suurendades nakkusohtu. Haigusnähud farmides on sageli leebed ja mitespetsiifilised, mis raskendab varajast avastamist. Ka märkis ta, et viiruse virulentsus on Eestis ja Lätis langenud, mis tähendab, et haigus võib kulgeda alaägedalt või krooniliselt, mis omakorda võimaldab viirusel levida märkamatuks.

Ta järeldas, et passiivne seire (surnud sigade uurimine) on oluline haiguse varajaseks avastamiseks ning bio-turvameetmed on hädavajalikud nakkuse leviku tõkestamiseks farmides. Vaktsiini väljatöötamine on endiselt käimas, kuid lähitulevikus turule jõudmist oodata ei ole. Nurmoja rõhutas koostöö olulisust jahimeestega, kuna metssigade arvukuse kontrollimine on võtmetähtsusega viiruse leviku tõkestamisel.

Foto 6. Imbi Nurmoja (LABRIS) andis ülevaate kümme aastat Eesti seakasvatust painanud taudist

Anne-Ly Veetamme (Põllumajandus- ja Toiduamet) rõhutas oma ettekandes "Karja terve ja tigusana hoidmine" loomade tervise ennetusmeetmete tähtsust ning tutvustas bio-ohutusmeetmeid, et hoida karja haigustest vabana. Ta tõi esile, et haiguste ennetamine on parem ja kuluefektiivsem kui nende ravi ning selle saavutamiseks on vaja järjekindlat plaani, teadmisi ja protseduuride järgimist.

Oluliste loomataudide, nagu sigade reproduktiiv-respiratoorsündroomi (PRRS) ja salmonelloosi, ennetamisel on farmides bio-ohutusmeetmete rakendamine võtmetähtsusega. PRRS puhul rõhutas ta, et see on eriti nakkusohulik haigus, mille levik toimub peamiselt haige looma kaudu, ning sellele on vastuvõtlikud nii kodu- kui ka metssead. Haiguse leviku takistamiseks on oluline rakendada rangeid

bio-ohutusmeetmeid, kontrollida uute loomade tervislikku seisundit ja vältida nakkuse sissetoomist farmi. Salmonelloosi osas tõi ta välja seire olulisust tapamajades ning farmides täiendavate meetmete rakendamist. Bioohutusmeetmete tõhusus on kriitiline vältimaks nakkuste levikut.

Lisaks käsitles Veetamm oma ettekandes, milliseid loomataude seiratakse ja millistest haigustest on Eesti ametlikult vaba, näiteks Aujeszky haigus ja sigade vesikulaarhaigus. Kõik farmid peavad järgima bio-ohutusmeetmeid ja loomade liikumise kontrolli, et tagada haiguste ennetamine. Ettekande põhisõnum oli, et karja tervise hoidmine eeldab järjepidevat planeerimist, rangete bio-ohutusmeetmete rakendamist ja koostööd veterinaaride ning ametkondadega.

Foto 7. Anne-Ly Veetamme (PTA) ettekande sõnum oli „Parem on haigust ennetada, kui seda ravida!“

Ave Kurss (Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet) tutvustas oma ettekandes "Seakasvatusest meil ja mujal numbrite keeles" PRIA andmeid kasutades seakasvatuse valdkonna üldist olukorda Eestis. Esitluses näitas ta seakasvatuse ettevõtete paiknemist Eesti kaardil ja nende hajutatust, mis on kriitilise tähtsusega nii tootmisvõimekust kui ka regionaalse arengut silmas pidades. Suur osa meie seakasvatuse tegevuskohtadest asub idapiiri lähedal ja ka Saaremaal. Euroopa kontekstis on Eestis sigade asustustihedus üks liidu väiksemaid. Kurss tõi välja, et viimasel dekaadil on sigade arv langenud Eestis, Soomes ja Lätis umbes neljandiku, kuid Leedus oli see lausa 40%.

Sisendite hindade tõusul on olnud väga suur negatiivne mõju sigade arvule. Söödateravili moodustas oma kõrgpunktist 2022. a liha

hinnast 60 %, olles tavaliselt 30% juures. Arvestuslikult kulus kulub ühe sea üleskasvatamiseks 3,2 kg teravilja ühe kg liha kohta. Hetkel suureneb sigade arv täistsüklilistes sigalates võrreldes nuumafarmidega.

Samuti andis ta ülevaate, kuidas Eesti seakasvatus paistab silma rahvusvahelises kontekstis. Oma isevarustuse taseme poolest asub Eesti keskmiste hulgas võrreldes teiste EL liikmesriikidega. Kaheksas liikmesriigis on aga isevarustatus üle 100%. EL Komisjoni andmetel on Eesti sealihaga isevarustatud umbes 70%, samas kui näiteks Lätis ja Leedus on see näitaja all 50%. Soomes langes mõned aastad tagasi isevarustatus alla 100%, kuid see näitaja taastus kiiresti.

PRIA seakasvatuse töölauga on võimalik tutvuda lingi https://t.ly/AQ__q kaudu.

Foto 8. Ave Kurss (PRIA) rääkis seakasvatusest numbrite keeles

Merja Leino (Atria Grupi vastutudirektor, Soome) ettekandes "Soome sealiha tootmise keskkonnasäästlikkus" tutvustas ta Atria Grupi jätkusuutlikkuse strateegiaid, mis keskenduvad sealiha tootmise keskkonnamõjude vähendamisele ja loomade heaolu parandamisele. Atria kasutab Soomes vertikaalselt integreeritud tootmisahelat, mis hõlmab kõiki etappe alates tootmislepingutest kuni loomade transportimise ja sööda tootmiseni. See aitab tagada kontrollitud ja kvaliteetse tootmise, näiteks antibiootikumivaba liha tootmise.

Atria peamised jätkusuutlikkuse eesmärgid on seotud süsinikuneutraalsuse saavutamisega. Ettekandes tõi ta esile süsiniku jalajälje vähendamise strateegiad, sealhulgas taastuvate energiaallikate kasutamine, energiatõhususe parandamine ja jäätmete vähendamine. Samuti rõhutati kohaliku sööda kasutamise

tähtsust – 93% sigade sööda koostises olevad teraviljad, eelkõige oder, on toodetud Soomes.

Erilist tähelepanu pööratakse antibiootikumivabale seakasvatusele, kus antibiootikume kasutatakse ainult veterinaari ettekirjutusel haigestunud loomade ravimiseks. Siiski pole Soome tarbija nn „antibiootikumivaba“ sealiha eest valmis rohkem maksma. Soomes on ainulaadne see, et sigade sabasid ei lõigata, kuna loomadel on rohkem ruumi ja paremad tingimused, mis vähendab stressi ja käitumishäireid.

Leino tõi välja, et Atria investeerib tehnoloogia arendamisse, nagu nutikad farmid, kus kasutatakse elektroonilisi kõrvamärke ja automaatseid kaalusüsteeme, et jälgida loomade kasvu ja tervist reaajas, parandades tootmise tõhusust ja loomade heaolu.

Foto 9. Merja Leino (Atria Plc) tutvustas põhjanaabrite seakasvatuse tulevikusuundi

Grupitöö käigus vastasid konverentsi osalejad Slido keskkonnas kuuele küsimusele, et hinnata sektori prioriteete, innovatsiooni ja koostöövajadusi. Osalejate arvamused andsid väärtusliku ülevaate sellest, millised teemad on seakasvatuse tuleviku kujundamisel kõige olulisemad ning milliseid tegevusi peetakse vajalikuks sektori jätkusuutlikkuse ja konkurentsivõime tõstmiseks. Järgnevalt on toodud kokkuvõtte nendele küsimustele saadud vastustest.

Sealiha sektori prioriteetid aastaks 2030. Vastajad pidasid ülekaalukalt tähtsamaks eesmärgiks Eesti elanike eelistust tarbida kodumaist sealiha. Järgnesid prioriteetid koostöö suurendamiseks tarneahela lülide vahel ning sealiha sektori maine ja kuvandi parandamine. Ühistute loomine ja lisandväärtuse suurendamine ning isearustatuse tagamine olid samuti olulised, kuid vähem tähtsad.

Tegevused innovatsiooni ja konkurentsivõime valdkonnas. Siin peeti kõige olulisemaks tegevuseks riigihangetes suurema tähelepanu pööramist liha päritolule ja kvaliteedile. Järgnesid pikaajalise rahastuse tagamine teadus- ja arendustööle ning kestliku seakasvatuse kvaliteedikava loomine. Tehnoloogilised lahendused, nagu digilahendused ja keskkonnamõõdikud, said vähem hääli.

Tegevused mainekujunduse ja koostöö arendamise valdkonnas. Vastajad pidasid kõige tähtsamaks tegevuseks Eesti sealiha kvaliteediomadustest teavitamist tarbijatele. Koostöö ja ühistegevuse arendamine sektori sees ning agroöpe koolides olid samuti kõrge tähtsusega, rõhutades hariduse ja koostöö olulisust sektori arengus.

Eesti sealihasektori konkurentsieelised. Sõnapilve vastustes tõusid esile sellised märksõnad nagu kvaliteet, toidujulgeolek,

lühike tarneahel, värskus ja kohalik toit, mis viitavad Eesti sealiha kõrgele kvaliteedile ja regionaalsele arengule.

Miks peaksid noored valima karjääri seakasvatusektoris? Paljud vastajad rõhutasid toidujulgeoleku tähtsust ja stabiilseid töökohti, viidates, et see sektor pakub perspektiivikust ja võimalusi arenguks. Teised esile toodud põhjused olid töö loomadega, uuendused ning patriotism. Mõned vastajad pidasid ka huvitavaks põrsaste teraapiat ja "nunnusid" loomi.

Kokkuvõttes selgus grupitöö vastustest, et seakasvatusektori tuleviku kujundamisel on esmatähtis kohaliku sealiha tootmise ja tarbimise edendamine, koostöö suurendamine tarneahela eri lülide vahel ning sektori mainet parandavate teavituskampaaniate läbiviimine. Olulisteks peeti ka investeeringuid teadus- ja arendustegevusse ning noorte kaasamist, et tagada sektori jätkusuutlikkus ja konkurentsivõime.

Foto 10. Seakasvatuse teemal avaldas aktiivselt oma arvamust grupitöös ka maaülikooli rektor Ülle Jaakma

Päeva kolmandasse sessiooni „Sealiha meie toidulaua“ oli kaasatud tootjate, töötajate, jaemüüjate ja riigiametite esindajad. Paneelarutelu juhtis Meeli Lindsaar (EPKK), kes püüdis paneliste intrigeerida hoopiski uue

teemaga. Selleks said paneelis osalejad eelnevalt kodutöö tuua välja eesmärgid aastaks 2030, et Eesti seakasvatusektor oleks jätkusuutlik: Olulisimaks eesmärgiks oli „Tagada, et Eesti elanikud eelistavad kodumaist

sealiha. Nende teine ülesanne jagunes kaheks ploki, millest esimene käsitles konkurentsi innovatsiooni, tootearendust ja kehtlikkust ning teine mainekujundust, koostööd ja täiendõpet. Esimeses peeti tähtsaks riigihangetes suurema tähelepanu pööramist liha päritolule ja kvaliteedile, pikaajalise teadusarendustöö rahastamist ning seakasvatuse kvaliteedikava loomist. Teises aga oli oluline tarbijate teavitamine kohaliku sealiha eelistest, sektorisisest ja vahelist koostööd ning sealiha tootmise tutvustamist koolides. Nende teemade põhjal andis moderaator paneelis osalejatele ette küsimuse: „Missugune nendest tegevustest võtan endale südameasjaks, et Eesti elanikud tarbiks kohaliku sealiha?“. Paneeldiskussiooni kokkuvõttes töid osalejad välja mitmeid olulisi seisukohti.

Meeli Lindsaar (EPKK, moderaator) alustas aruteluga seakasvatuse jätkusuutlikkuse ja kohaliku toidu tarbimise tähtsusest, juhtides tähelepanu riigihangete ja koostöö vajalikkusele sektori edendamisel. Ta pidas oluliseks, et toiduga isevarustuse tasemed saaksid kirja ka kliimakindla majanduse seadusesse, samas ei pruugi need alati ühtida selle seaduse eesmärkidega.

Urmas Kruuse (Riigikogu maaelukomisjoni esimees) rõhutas kohaliku toidu eelistamise olulisust riigihangetes, kuid tõi välja ka väljakutseid, mida tekitavad EL regulatsioonid ja globaalsed turud. Ta tähtsustas kvaliteedikavade võimalusi kohaliku tooraine propageerimiseks, mis võimaldaks eristuda importliha kasutamisele keskendunud ärimudelitest. Lubades maaelukomisjonis teha ettepaneku lisada riigihangetesse kvaliteedikavale vastava liha kasutamise eelistamise.

Samuti kutsus ta üles parandama koostööd tootjate, töötlejate ja kaupmeeste vahel, sest need sektorid sõltuvad otse tarbijatest. Vajalik on leida ka lahendusi kulutõhususe

suurendamiseks pidades mõistlikuks kulude võrset jagunemist tootmisahela lõikes. Koostöö võimaldab ka sisendite kulusid vähendada.

Madis Kallas (Riigikogu õiguskomisjon) rõhutas kodumaise sealiha väärtust ja nägi selle potentsiaali eksportvõimekuse suurendamises. Ta märkis, et oluline on kvaliteedi ja kohaliku tootmise toetamine, sealhulgas riigihangete kaudu. Kriisiolukordades on oluline, et kõik põllumajandussektori harud suudaks toimida. Tema lõppsõnumiks oli, et Eesti inimene eelistab juba kohaliku sealiha, kuid see trend tuleb viia laiematesse tarbijarühmadesse.

Madis Pärtel (REM biomajanduse asekancler) soovitas tootjatel keskenduda eelkõige koostööle ja ühistevõimusele, sest teistes sektorites on edu saavutatud just koos tegutsedes. Koostöö taandub inimeste vahelisele usaldusele ja väärtuspõhisele lähenemisele. Ta tõi esile samuti kvaliteedikavade tähtsust, leidmaks selle jaoks eelise, mis aitaks jõuda tarbijateni. Meie eesmärk võiks olla see, et mida me saame teha, et meie tarbijate esimene valikukriteerium poleks hind, vaid kvaliteet. Samas ei saa isevarustus olla ainuke kriteerium, mille alusel hinnatakse sektorite võimekust.

Toomas Unt (REM kriisijuht) tõi välja toidujulgeoleku ja varustuskindluse tähtsuse, viidates Soome kogemusele, kus riikliku julgeoleku strateegiad toetavad kohaliku toidu tootmist. Selle tagavad aga elujõulised ettevõtted ja piisav siseriiklik tootmine. Kriisi silmas pidades on siga universaalne energiamahuti, keda on lihtsam hallata võrreldes teiste põllumajandusharudega. Ta lubas seakasvatusektori esindajatele, et kriitilised ressursid, sh energiakandjad, on ka kriisiaegadel toidutootmisel kättesaadavad.

Timo Vunder (ETSAÜ nõukogu esimees) rõhutas koostöö ja kulude vähendamise tähtsust seakasvatuse efektiivsuse suurendamisel. Mõelda tasuks ka sektoriüleste koostööprojektide peale, sest suurettevõtte Eestis on Euroopa mastaabis väike. Ta märkis, et sektoriüleised projektid ja brändi arendamine võiksid aidata konkurentsivõimet tõsta. Lootus on, et kvaliteedikava võiks avada kohalikule sealihale ukse riigihangetesse.

Ta tõi esile, et seakasvatajatel on olnud pikalt majanduslikud ebasoodsad ajad, mistõttu on tootmine oluliselt vähenenud. Seetõttu on kadunud perspektiivitunne ja tekkinud kartus tulevikku investeerimise ees, mille tasuvusaeg on seakasvatustes 10–20 aastat. Kindlustunde annaksid aga pikaajalised kokkulepped, mida aga hetkel pole.

Priit Dreimann (AS Maag Grupp algtootmise ja loomade varumise direktor) tõi välja, et kohaliku sealihaga tootjad seisavad silmitsi tiheda konkurentsiga imporditud toodete näol. Ta rõhutas sektori koostöö ja efektiivsuse suurendamise vajadust, et tootmiskulud oleksid konkurentsivõimelised. Eelkõige on mõeldav tihe koostöö loomakasvatuse valdkonnas.

Kogu väärtusahelas tegutsedes on Maag Grupi eesmärgiks kvaliteetne toode, millega saaks minna ka välisturule, sest see tagab pidaava arengu ja sissetuleku. Riigihangete eesmärgiks on aga saada madalat hinda, mistõttu kvaliteetne tooraine ei pruugi sinna oma kõrgema hinna tõttu jõuda ja seega pole hangekes konkurentsivõimeline. Küll aga võiks seal olla lisaklausel kohaliku tooraine eelistamiseks.

Maag Grupp tegeleb järjepidevalt oma töötajate koolitamisega, milles riigi tugi võiks olla paremini nähtav. Tulevase kaadri harimisel on oluline koostöö maaülikooliga, sest noored on seakasvatusest huvitatud. Ta rõhutas ka

koostöö tähtsust teadlastega, et maaülikoolis tehtud uuringud jõuaks ka tarbijani.

Ta arvas, et meil taandub kohaliku toote eelistamine inimeste madalale ostujõule. Kuid kui tarbija peamiseks ostueelistuseks poleks enam hind, siis pole põhjust, miks inimesed ei peaks kohalikku toodet eelistama.

Meelis Laande (Atria Eesti AS tegevdirektor, juhatuse liige) keskendus turunduse ja tarbija harimise olulisusele, rõhutades, et Eesti sealihaga eristumine vajab pikaajalist strateegiat ja turundust. Jaemüügiturul on toimunud murrang, kus tarbija on asunud eelistama lihatoodetest *private label* (jaeketi omamärk) tooteid. Tarbijani jõudmiseks peab kohaliku sealihaga turundamine olema läbimõeldud ja sinna tuleb kaasata nii tootjad, töötajad kui ka jaekaubandus. Kvaliteedikava võib olla selle üheks väljundiks, mis ei pruugi sisaldada viiteid paremale kvaliteedile, vaid võib tähtsustada ka seakasvatuse olulist panust kohalikku kogukonda. Ta rõhutas ka hinnatundlikkuse probleemi, mis võib takistada kohaliku toidu eelistamist. Meie miinimumprogrammiks võiks olla 100%-line isevarustatus, et igal elanikul oleks valik eelistada kohalikku toodangut. Ta tõi välja, ka et tarbijad on konservatiivsed ja nende maitse on aegade kestel vähe muutunud ning uutel trendidel on raske sisse murda.

Andres Parve (Sisekaitseakadeemia kriisireguleerimise analüütik) arutles paneeldiskussioonis kahe peamise teema üle. Esiteks rõhutas ta pikaajalise plaani tähtsust toidujalgeoleku tagamisel, viidates sellele, et eesmärkide selge määratlemine muudab tegutsemise lihtsamaks ja tõhusamaks. Ta tõi esile vajaduse valida hoolikalt prioriteete, mida teha täna ja mida homme, arvestades nii praeguseid kui ka tulevaseid olukordi.

Teiseks keskendus Parve ettevõtete koostöö tähtsusele, eriti kriitilistel aegadel. Ta meenutas oma varasemat kogemust ettevõtete

koostööst, mis muutis kriisiajal tegutsemise efektiivsemaks. Tema sõnul on kaitsetööstuse kogemus näidanud, kuidas koostöö vormid aitavad ettevõtetel raskustega toime tulla, ning

soovitas seakasvatajatel kasutada sarnast lähenemist koostöö tugevdamiseks ja sektoris ellujäämiseks.

Foto 11. Paneliste, Madis Kallas (Riigikogu õiguskomisjon), Timo Vunder (ETSAÜ), Priit Dreimann (Maag Eesti), Madis Pärtel (REM), Urmas Kruuse (Maaelukomisjon), Meelis Laande (Atria), Andres Parve (Sisekaitseakadeemia) ja Toomas Unt (REM), ohjas Meeli Lindsaar (EPKK)

Konverentsi teise päeva sloganiks oli „Sina oled sama tähtis kui töö“ ja see oli pühendatud põllumajandustootjate vaimse tervise hoidmisele. Kuna nende tööpäevad on tihti pikad ja stressirohked, siis see võib viia vaimse tervise probleemideni, nagu ärevus ja depressioon, mis omakorda mõjutavad üldist heaolu ja töövõimekust. Hea uni on üks olulisemaid tegureid, mis aitab kaasa vaimse tervise säilitamisele. Uuringud näitavad, et piisav ja kvaliteetne uni parandab meeleolu, suurendab stressitaluvust ja toetab kognitiivseid funktsioone. Uni võimaldab kehal ja ajul taastuda,

mis on eriti oluline intensiivse füüsilise töö puhul, mida farmerid igapäevaselt teevad. See tõttu on oluline, et nad teadvustaksid une tähtsust ja looksid tingimused, mis soodustavad kvaliteetset und.

Unekoolitaja **Timo Oja** ettekandes "Une nõuanded keerulisteks aegadeks" rõhutati une olulisust tervise ja heaolu säilitamisel, eriti stressirohketes olukordades. Ta käsitles erinevaid võtteid, mis aitavad parandada unekvaliteeti pingelistel aegadel. Ta tõi välja, et uni on tervise "kõik-ühes lahendus", mis toimib kui immuunsüsteemi tugi, aju jõutreening

ja loovuse allikas. Inimene vajab tervislikke unetavasid, sealhulgas sobivat unekeskkonda, lõõgastavat unerutiini ja ekraanide vältimist enne magamaminekut. Samuti soovitas ta luua rahulik magamiskeskond, kasutades näiteks mahedat ja punakat valgust. Lisaks keskendus Oja teadlikule stressi reguleerimisele ja pakkus välja praktilisi hingamistehnikaid, nagu „kastihingamine“, mis aitab rahuneda närvisüsteemi. Ta toonitas ka toitumise ja soolestiku tervise tähtsust une toetamisel, soovitades kasutada toidulisandeid nagu magneesium ja melatoniin. Ettekande lõpetas Oja soovitustega unepauside, ergonoomika ja kiire uinaku rakendamise kohta, mis võivad olla tõhusad energiataset tõstvad meetodid päeva kestel.

Konverentsi viimases ettekandes "Farmerite vaimne tervis" käsitles **Virve Hindström** (MTK-Satakunta, Soome) vaimse tervise tähtsust põllumajandustootjate seas ning jagati kogemusi Soome ja Euroopa Liidu projektidest, mille eesmärk on toetada farmerite vaimset heaolu. Ta tõi esile, et vaimne tervis on sama oluline kui füüsiline tervis ning raskematel hetkedel on oluline abi küsida. Ettekandes tutvustati mitmeid algatusi, mis on Soomes aastate jooksul ellu viidud, sealhulgas „Lisa-energia farmeritele“ projekti, mis keskendub farmerite tööheaolu parandamisele. Alates 2025. aastast saab selline lähenemine Soomes kohustuslikuks. Ettekanne rõhutas, et vaimse tervise tugevdamiseks on oluline luua toetav ja holistiline süsteem, mis hõlmab lisaks farmeritele ka nende peresid ja koostööpartnereid. Ettekandes tutvustati ka vaimse tervise vastupidavuse tööriistakasti, mis sisaldab juhiseid ja lugusid, kuidas stressiga toime tulla. Hindström tõi esile viis heaolu alustala: suhtlemine, aktiivne liikumine, piasjade märkamine, pidev õppimine ning teistele ja endale andmine. See tööriistakast

on kättesaadav lingil app.farmers.eu pakku-des tuge farmeritele ja nende lähedastele.

Seakasvatuse konverents 2024 tõi esile mitmeid olulisi teemasid seoses kohaliku toidu tootmise, sektorisisese koostöö ning seakasvatajate ees seisvate väljakutsetega. Ettekandjad rõhutasid, et kodumaise sealihatootmise toetamine on vajalik Eesti toidujulgeoleku ja majanduse jaoks. Kohaliku toidu eelistamine aitab vähendada sõltuvust importidist ja toetab kestlikku tootmist. Üleüldine arusaam oli, et tihedam koostöö tootjate, töötlejate ja jaekaubanduse vahel on võtmekohaks, et suurendada sektori konkurentsivõimet ja vastupidavust kriisidele. Toonitati ka riikidevahelise ja sektorisisese koostöö vajalikkust bioohutuse ja keskkonnasõbralikkuse tagamisel. Leiti, et innovatsioon ja teaduspõhine lähenemine, sealhulgas kvaliteedikavade rakendamine ja investeeringud tehnoloogiasse, on hädavajalikud seakasvatuse sektori jätkusuutlikkuse tagamiseks.

Kuigi oli ühine arusaam, et riigihanked peaksid rohkem eelistama kohalikku toodangut, on siin väljakutsed, mida tekitavad EL regulatsioonid ja globaalsed turud, mistõttu võib kvaliteedikriteeriumide järgimine osutuda keeruliseks.

Üldine seisukoht oli, et kohaliku sealiha eelistamine on seotud tarbijate ostujõuga, mida aitaks suunata toodete omaduste suunas kvaliteetkava rakendamine koos vastava märgisega.

Konverentsi tagasiside põhjal võib järeldada, et üritus oli hästi korraldatud ning lektorite ja teemade valikut hinnati valdavalt positiivselt. Osalejatele meeldis konverentsi ülesehitus, sujuv korraldus ja sisukas programm. Üldine tagasiside lektoritele oli positiivne – ettekanded olid hästi ette valmistatud ja informatiivsed. Mitmed osalejad tõid esile kohaliku toidu ja seakasvatuse tähtsuse ning rõõmustasid

selle üle, et toidujulgeolek ja koostöö olid keskseteks teemadeks.

Mõned osalejad soovisid rohkem keskenduda praktilistele kogemustele ja farmitöötajate igapäevastele väljakutsetele, sealhulgas tehnoloogilistele lahendustele seakasvatustes. Samuti tõsteti esile vajadust tulevikus keskenduda veelgi rohkem teadustööle ja uuendustele, et seakasvatust edasi arendada. Järgmistele üritustele soovitati lisada rohkem tehnoloogi-

loogilisi ja teaduspõhiseid ettekandeid, mis aitaksid seakasvatusektorit veelgi edasi viia.

Samas leiti, et osad ettekanded jäid liiga pinnapealseks, eriti vaimse tervise teemal, ja arutelud oleksid võinud olla sügavamad. Selle üheks põhjuseks võis olla, et need ettekanded olid veebipõhised, mille puhul osalejad tundsid, et vahetut suhtlust ja arutelu oli vähem. Kokkuvõttes oli tagasiside väga positiivne, konverentsi peeti edukaks ja kasulikuks.

Konverentsi korraldasid Eesti Tõusigade Aretusühistu ja Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda ning õla panid alla Scandagra Eesti, TeknEst, Agrovarustus, ProGrupp, Veskimeister ja Anu Ait.

Konverents toimus MAK 2014-2020 „Teadmusülevaate pikaajaline programm põllumajanduse, toidu ja maamajanduse tegevusvaldkonnas“ raames. Rahastamisallikas: Euroopa Maaelu Põllumajandusfond (EAFRD).